

До Спеціалізованої вченої ради ДФ 41.086.051
Національного університету «Одеська
юридична академія», МОН України,
м. Одеса, вул. Академічна, 2, 65009

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук,
професора Бисаги Юрія Михайловича на
дисертацію Станіка Сергія Романовича на тему
«Інститут відкликання народного депутата України
виборцями: проблеми теорії і практики», поданої на
здобуття наукового ступеня доктора філософії в
галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081
«Право»

Актуальність теми дисертаційної роботи. Дисертаційне дослідження Станіка Сергія Романовича на тему «Інститут відкликання народного депутата України виборцями: проблеми теорії і практики» присвячене проблемам, актуальним як з точки зору конституційно-правової теорії, так і практики розбудови демократичної правової держави.

По-перше, реформа децентралізації публічної влади обумовила необхідність активізації законопроектної роботи та, відповідно, законотворчості у цьому напрямі. Від того, настільки ефективно працюватиме депутатський корпус, залежить швидкість реформаторських дій та їхній загальний вектор.

По-друге, європейська інтеграція передбачає гармонізацію національного конституційного та муніципального законодавства з відповідними європейськими стандартами (стандартами прав людини, муніципальними стандартами тощо), - а тому стала б у нагоді можливість контролю виборців за тим, як саме голосують з приводу цих стратегічно важливих для майбутнього України питань парламентарії.

По-третє, власного демократичного історичного досвіду в Україні для поновлення інституту відкликання народних депутатів України виборцями недостатньо, а тому слід всіляко вітати дослідження зарубіжного досвіду у

цій сфері та розробку пропозицій щодо доцільності (або недоцільності) його повної або часткової рецесії.

У дисертаційному дослідженні автор цілком вірно звертає увагу на те, що «Надання народним депутатам України як парламентаріям значних владних повноважень з вирішення найважливіших питань державного значення обумовлює високий рівень відповідальності перед суспільством за належне виконання покладених на них обов'язків. Але на сучасному етапі державного та суспільного розвитку така відповідальність має формальний характер, наприклад виборці не мають можливості відкликати народного депутата України за невиконання або неналежне виконання положень своїх передвиборних програм» (стор. 16).

Автор обрав об'єктом своєї роботи конституційну відповідальність народних депутатів України, а предметом - інститут відкликання народного депутата України виборцями: проблеми теорії і практики. На підставі цього визначено, що метою роботи є розробка та аргументація комплексу пропозицій з впровадження інституту відкликання виборцями народного депутата України (на матеріалах одномандатних виборчих округів).

З урахуванням об'єкту і предмету дослідження для досягнення його мети, автором сформульовано 6 завдань, які й обумовили структуру роботи та надали можливість дійти системних висновків при визначенні результатів і обґрунтуванні низки нових положень, які мають важливе значення для науки і практики конституційного і муніципального права.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх новизна. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні є аргументованими. Усі розділи, підрозділи та інші структурні частини роботи підпорядковані одній, чітко визначеній меті, що деталізується конкретними завданнями, сформульованими автором. Структура роботи відповідає меті та завданням дослідження, дозволяє здійснити теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, яке сформулював автор.

Структура дисертації, яка характеризується цілісністю й логічною послідовністю, свідчить про системність представленого дослідження.

Перший розділ автор починає з постановки питання (фактично – з формулювання наукового завдання, за вирішення якого він претендує на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»). Слід всіляко підтримати такий підхід до структурування дисертаційного дослідження, адже саме завдяки цьому авторська логіка стає зрозумілою, що полегшує сприйняття висновків та пропозицій.

При цьому автор демонструє глибокі та системні знання не тільки конституційного і муніципального права, але й теорії права, філософії права, а також історії держави і права як України, так і зарубіжних країн. У другому підрозділі автор переходить до характеристики стану сучасних досліджень проблем інституту відкликання виборцями членів колегіальних представницьких органів, а потім підводить підсумки своїх наукових пошуків – адже у підрозділі 1.3 йдеться про відкликання члена колегіального представницького органу виборцями як елемент статусу парламентарія.

Привертає увагу, що на сторінці 102 автор влучно зауважує: «Юридична відповідальність як елемент правового статусу народного депутата України в контексті дослідження можливості його відкликання виборцями є цікавою для дослідження здебільшого у площині конституційної відповідальності». Варто повністю погодитись з цим твердженням.

Продовжуючи розкриття доктринального підґрунтя свого дослідження, автор справедливо зазначає, що «разом з правами й обов'язками, елементом правового статусу народного депутата України слід уважати юридичну відповідальність. Відкликання народного депутата України є проявом його конституційної відповідальності» (с. 106) – це є важливим для подальшого розуміння результатів проведеного дослідження та оцінки зроблених у процесі дослідження висновків та пропозицій.

У другому розділі автором проаналізовано, як саме здійснювалась

нормативно-правова регламентація відкликання парламентаріїв в Україні наприкінці XIX та протягом XX ст.ст., а також зарубіжна практика відкликання члена колегіального представницького органу. Автор справедливо демонструє важливість застосування не тільки національного історичного, але й зарубіжного досвіду для подальшого удосконалення конституційно-правової регламентації юридичної відповідальності парламентаріїв, - якщо цей досвід узгоджується з сучасними конституційними цінностями України. Він влучно зазначає, що «при впровадженні інституту відкликання парламентаріїв виборцями можна спиратись на національний історичний досвід, адже за часів СРСР відкликання парламентаріїв за ініціативою виборців відбувалося так само, як і відкликання членів інших колегіальних представницьких органів» (с.137), а також звертає увагу на те, що «інтерес становить досвід країн – колишніх республік СРСР, що мають подібне історичне минуле. Але, як правило, цей досвід є далеким від позитивного. Положення про відкликання членів колегіальних представницьких органів місцевого самоврядування та виборних посадових осіб місцевого самоврядування за ініціативою виборців містяться в законодавстві країн – колишніх республік СРСР, проте їх ефективність учені ставлять під сумнів» (с.137). Останнє твердження є надзвичайно важливим, враховуючи зміст підрозділу 2.2.

У третьому розділі розміщено напрацювання автора щодо правових основ впровадження інституту відкликання виборцями народних депутатів України на матеріалах одномандатних виборчих округів (а саме, послідовно характеризуються передвиборні програми кандидатів у народні депутати України у частині перспектив застосування в процесі відкликання виборцями парламентаріїв (підрозділ 3.1), впровадження відкликання виборцями народних депутатів України: матеріально-правові основи (підрозділ 3.2), процесуально-правові основи впровадження інституту відкликання виборцями народного депутата України (підрозділ 3.3).

Вищезазначене свідчить про логічну послідовність дисертаційного дослідження, використання в процесі дослідницької роботи принципу викладу матеріалу від загального до конкретного.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Результатам дисертаційного дослідження притаманний належний рівень наукової новизни, при цьому положення з різним ступенем наукової новизни містяться в кожному з розділів дисертації.

Переходячи до оцінки новизни викладених у дисертації основних положень, а також висновків та пропозицій слід відзначити, що у дослідженні автором поставлено перед собою нерозроблені раніше задачі, розв'язання яких дозволило одержати нові наукові результати і виробити ряд пропозицій. Автором на основі опрацювання значного обсягу наукового та практичного матеріалу сформульовано низку висновків, які мають наукову новизну та належним чином обґрунтовані.

Зокрема, наукову та практичну новизну мають такі висновки та пропозиції, як:

- уперше рекомендовано закріпити в законодавстві України, що основним обов'язком народного депутата України є виконання положень своєї передвиборної програми;

- уперше обґрунтовано для актуалізації положень Закону України «Про відкликання народного депутата України» від 19 жовтня 1995 року:
 - а) спростити процес відкликання виборцями народного депутата України;
 - б) широко застосовувати електронні технології;
 - в) взяти до уваги положення Виборчого кодексу України та Закону України «Про Державний реєстр виборців» від 22 лютого 2007 року;

- удосконалено аксіологічне підґрунтя відкликання виборцями народних депутатів України за невиконання положень своїх передвиборних програм (обґрунтовано, що цінність інституту відкликання виборцями народного депутата України полягатиме в тому, щоб забезпечити виконання цією

особою своєї основної функції – трансформувати бажання та потреби виборців у закони);

– набула подальшого розвитку аргументація на користь впровадження відкликання виборцями народного депутата України (взятий окремо від інших інститутів безпосередньої демократії, інститут виборів на сучасному етапі не здатний забезпечити поточний контроль виборців за схвалюваними виборними органами і посадовими особами рішеннями; він забезпечує тільки періодичний контроль, який здійснюється під час наступних виборів);

– набула подальшого розвитку теза щодо здійснення інституційної кодифікації положень про відкликання виборцями народного депутата України: рекомендовано прийняти Закон України «Про відкликання виборцями народного депутата України», обґрунтована доцільність при розробці цього Закону взяти за основу та в цілому Закон України «Про відкликання народного депутата України» від 19 жовтня 1995 року (втратив чинність); інші.

Отримані під час написання дисертаційної роботи висновки є обґрунтованими, сформульовані положення базуються на вагомому емпіричному матеріалі. Опрацьована значна кількість наукових робіт з обраної теми, а також великий масив нормативно-правових джерел, що забезпечило високий науковий рівень даного дисертаційного дослідження.

Практичне значення одержаних результатів визначається їх спрямованістю на розв'язання актуальних проблем конституційного і муніципального права України. Зокрема, вони можуть бути використані у науково-дослідницькій діяльності – при подальшому аналізі перспектив упровадження в Україні відкликання народних депутатів України виборцями за невиконання або неналежне виконання положень своїх передвиборчих програм; правотворчості – при подальшому вдосконаленні актів законодавства, положення яких застосовуються до нормативної регламентації конституційно-правової відповідальності народних депутатів України; правозастосовній діяльності – при розробці проєктів нормативно-

правових актів щодо відкликання народних депутатів України виборцями за невиконання або неналежне виконання положень своїх передвиборних програм; навчальному процесі – при підготовці підручників, посібників, інших навчально-методичних матеріалів по дисциплінах «Конституційне право України», «Конституційне право зарубіжних країн», спецкурсах з проблематики народовладдя, парламентського права, виборчого права.

Аналіз тексту дисертації свідчить про **відсутність порушення автором академічної доброчесності**. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей, дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

У рецензованій праці не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Як і будь-яке інше дисертаційне дослідження, робота містить окремі дискусійні положення, які можуть стати підґрунтям для виокремлення деяких побажань чи запитань.

1. Автор майже не приділяє уваги розмежуванню політичної відповідальності парламентаріїв та конституційної (конституційно-правової) відповідальності парламентаріїв. У процесі публічного захисту доцільним було б пояснити авторський погляд на їхнє співвідношення, на відмінності між ними.

2. Автор неодноразово наголошує на тому, що виборці мають здійснювати контроль за діяльністю парламентарія, та у цьому контексті розрізняє поточний та періодичний контроль. У процесі публічного захисту варто було б деталізувати, як саме автор уважає за потрібне організувати здійснення як поточного, так і періодичного контролю виборців за діяльністю народних депутатів України.

3. Підрозділ 3.1 присвячено передвиборним програмам народних

депутатів України, конституційно-правовим проблемам їхнього змісту та їхнього належного і повного виконання. При цьому, у дослідженні поза увагою автора залишається такі положення цих програм, у яких зазначається, хто саме має та / або буде виконувати ті ці інші положення передвиборної програми. Адже часто це не належить до сфери повноважень народного депутата України, а вимагає дій інших органів, посадових осіб, юридичних та фізичних осіб тощо.

4. При огляді зарубіжного досвіду з досліджуваного питання автор ніяк не пояснює вибір конкретних держав, матеріали щодо практики відкликання у яких включено до дослідження. А тому на захисті доцільним було б пояснити авторську логіку щодо цього.

Зазначені зауваження та побажання є дискусійними та рекомендаційними і в цілому не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Усі висновки, узагальнення, припущення, пропозиції, положення новизни, що виносять ся на захист, і висновки, зроблені в ній дисертації, автором сформульовані самостійно, апробовані й опубліковані одноособово.

Повнота викладу результатів дисертації. Опубліковані автором наукові праці повністю репрезентують зміст наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у даному дисертаційному дослідженні. Основні положення дисертаційного дослідження викладені в 12 наукових публікаціях, які розкривають основний зміст дисертації, зокрема в одній статті в періодичному науковому виданні держави, яке входить до Організації економічного співробітництва і розвитку та Європейського Союзу, з наукового напрямку, в яким підготовлено дисертацію здобувача, у чотирьох наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а також у колективній монографії та тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Дисертація виконана з дотриманням вимог сучасного українського ділового мовлення.

Загальний висновок. На підставі вищевикладеного вважаю, що дисертаційна робота на тему: «Інститут відкликання народного депутата України виборцями: проблеми теорії і практики» відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року №167, а її автор – Станік Сергій Романович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Заслужений юрист України

Бисага Ю.М.

